

Судалгааны Тойм

№23 | WWW.FORUM.MN | БОДЛОГЫН ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ | СУДАЛГААНЫ САН | ВИДЕО

ГЭМТ ХЭРГИЙГ ХӨӨН ХЭЛЭЛЦЭХ ХУГАЦАА: ТУЛГАМДАЖ БУЙ АСУУДАЛ

ТОВЧ ТАЙЛБАР

Шинэчлэн найруулсан Эрүүгийн хуулийг дагаж мөрдөж эхэлснээс хойш даруй дөрвөн жил гаруй хугацаа өнгөрчээ. Энэ хугацаанд хуулийг нэг мөр ойлгон хэрэглэх, хуулийн хэрэгжилтийг хангах чиглэлээр нэлээд ажил зохион байгуулсан ч практикт хэрэгжүүлэхэд хүндрэлтэй, эрх зүйн хийдэл бүхий зохицуулалт цөөнгүй байгаагийн нэг нь Эрүүгийн хуулийн 1.10 дугаар зүйлд заасан “Гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаа”-ны талаарх зохицуулалт юм. Тухайлбал, хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн гэмт хэрэг болон хорих, зорчих эрхийг хязгаарлах ялтай зарим гэмт хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацааг хэрхэн тоолох нь өнөөг хүртэл тодорхойгүй байсаар байна. Түүнчлэн тодорхой төрлийн зарим гэмт хэргийн тухайд хөөн хэлэлцэх хугацааг ялгамжтай тогтоох шаардлага нийгэмд үүсээд байгаа билээ.

СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ

Судалгааг шинжлэх ухааны судалгааны арга зүйд тулгуурлан гүйцэтгэсэн бөгөөд ингэхдээ 1926, 1929, 1934 оны Шүүх цаазын бичиг, 1942, 1961, 1986, 2002 оны Эрүүгийн хуульд гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааны талаарх зохицуулалтыг хэрхэн тусгаж ирснийг түүхчлэн судлах, тэдгээрийг 2015 оны Эрүүгийн хуулийн холбогдох зохицуулалттай харьцууллаа. Түүнчлэн ХБНГУ, БНСУ, ОХУ, БНХАУ-ыг сонгон эдгээр улсын хуульд гэмт хэргийг

Иймд дээр дурдсан асуудлыг судлах хэрэгцээ, шаардлагыг харгалзан “Гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаа: Тулгамдаж буй асуудал” сэдэвт судалгааг хийсэн болно. Тус судалгаагаар Эрүүгийн хуульд заасан гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаатай холбоотой эрх зүйн зохицуулалтын ач холбогдол, онцлог, эл ойлголтын түүхэн уламжлал, гадаадын зарим орны гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг хуульчилсан байдлыг харьцуулан судлах, тус зохицуулалтыг практикт хэрэгжүүлэхэд тулгамдаж буй асуудал, эрх зүйн хийдэл, цаашид энэхүү зохицуулалтыг боловсронгуй болгох арга замыг эрэлхийлсэн юм.

Уг тоймоор тус судалгааны гол үр дүн, санал, зөвлөмжийг уншигчдад хүргэхийг зорьсон бөгөөд судалгааг бүрэн эхээр нь www.forum.mn сайтаас үзнэ үү.

хөөн хэлэлцэх хугацааг хэрхэн зохицуулж хуульчилсныг өөрийн орны Эрүүгийн хуультай харьцуулан судаллаа. Мөн 2015 оны Эрүүгийн хууль, тус хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн хэрэгжилт, уг зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхэд тулгамдаж буй асуудлыг илрүүлэхийн тулд холбогдох эх сурвалж, баримт мэдээллийг задлан шинжлэх, нэгтгэн дүгнэх болон тоон мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх арга зүйг ашиглан гүйцэтгэсэн болно.

СУДАЛГААНЫ ДҮН

2002 оны Эрүүгийн хуулиар гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг гэмт хэргийн ангиллаас (хөнгөн, хүндэвтэр, хүнд, онцхүнд) нь хамааруулан тоолдог байсныг 2015 оны Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгаар өөрчлөн ялын доод, дээд хэмжээнээс хамааруулан ялгамжтай байдлаар тоолохоор зохицуулсан нь эрх зүйн шинэчлэлийн хүрээнд хийгдсэн томоохон алхам байсан ч зарим гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацааг хэрхэн тоолох нь ойлгомжгүй байдлаар хуульчлагдсан. Тухайлбал, шинэчлэн найруулсан Эрүүгийн хуульд 209 төрлийн гэмт хэрэг хуульчлагдсанаас 83 гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацааг хэрхэн тоолох нь эргэлзээтэй, ойлгомжгүй байдал үүсгэснээс гадна, хорих болон зорчих эрхийг хязгаарлах гэсэн хоёр төрлийн ялтай гэмт хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолохоор, харин торгох ялтай гэмт хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацааг хэрхэн тоолохыг зохицуулаагүй. Үүний улмаас практикт хэрэгжүүлэхэд хүндрэл үүсэж, улмаар хүний эрх зөрчигдөх нөхцөл бүрдүүлсэн нь шинэ Эрүүгийн хуулийн зорилго, ач холбогдлыг алдагдуулж байсан юм.

Хууль тогтоогч дээр дурдсан асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд 2020 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдөр Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Тус нэмэлт, өөрчлөлтөөр Эрүүгийн хуулийн эрх зүйн хийдэл бүхий зохицуулалтыг нэг талаараа засаж сайжруулах боломж бүрдүүлсэн ч нөгөө талаараа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан зарим зохицуулалт олон салаа утгаар ойлгогдохоор болсон нь практикт хэрэгжүүлэхэд хүндрэл үүсгэж болзошгүй. Мөн 2020 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдөр Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийг баталсан бөгөөд уг хууль нь нийгэмд нэлээд асуудал дагуулсан.

Иймд судалгаагаар дээрх асуудлуудыг хамруулан судлахыг хичээсэн бөгөөд дараах үр дүнд хүрлээ. Үүнд:

1. Гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг хэрхэн тоолох нь эргэлзээтэй хэвээр байгаа зорчих эрхийг хязгаарлах болон торгох ялтай гурван гэмт хэрэг байна.

2020 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдрийн хуулиар Эрүүгийн хуулийн 1.10 дугаар зүйлийн 1.5 дахь заалтыг нэмж хуульчилсан нь гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг нэг эсхүл таван жилийн хугацаагаар тоолохоор хуульчлагдсан заалтад аль алинд нь хамаарч байсан нийт 53 заалтаас 50 заалтад гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг гурван жилээр тоолох боломж бүрдүүлсэн. Гэвч Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан гурван гэмт хэрэг уг хуулийн 1.10 дугаар зүйлийн 1.2 болон 1.5 дахь заалтад аль алинд нь үл хамаарах тул одоог хүртэл эрх зүйн хийдэлтэй хэвээр байна. Тодруулбал, Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 17.1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг, 17.2 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, 17.12 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг хэрхэн тоолох нь эргэлзээтэй хэвээр байгаа юм.

2. Торгох ялтай гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг хэрхэн тооцох нь ойлгомжгүй байдал үүсгэж байна.

2015 оны Эрүүгийн хуулийн зургаан бүлгийн 30 зүйл, заалтад зөвхөн торгох ял оногдуулахаар хуульчилсан. Гэтэл тус хууль батлагдахдаа хорих болон зорчих эрхийг хязгаарлах ялтай гэмт хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолохоор хуульчилсан учир торгох ял оногдуулахаар заасан гэмт хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацаа тоолох боломжгүй байсан юм. Харин 2020 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдрийн хуулиар оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр торгох ял оногдуулахаар заасан буюу хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан гэмт хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолохоор зохицуулалт нэмж оруулсан. Гэсэн хэдий ч уг зохицуулалтыг хэрхэн ойлгож хэрэглэх нь ойлгомжгүй байна. Тухайлбал, Эрүүгийн хуулийн

1.10 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсэгт "...тухайн зүйл, хэсэгт заасан гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацаатай адил байдлаар хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолно..." гэж заасан. Гэтэл энэхүү заалтыг хэд хэдэн утгаар ойлгон хэрэглэж болохоор байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл, тус хуулийн 18.7 дугаар зүйл гэхэд дөрвөн хэсгээс бүрдэж байна. 18.7 дугаар зүйлийн 1, 2, 3-т заасан зохицуулалтуудад зорчих эрхийг хязгаарлах болон хорих ял оногдуулахаар заасан буюу хөөн хэлэлцэх хугацаа тоолох боломжтой. Тэгвэл хуулийн этгээд 18.7 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт заасан гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээх боловч тухайн гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг 18.7 дугаар зүйлийн 1, 2, 3 дахь хэсгийн яг аль хэсгээр нь тоолох нь ойлгомжгүй болсон. Өөрөөр хэлбэл, "...тухайн зүйл, хэсэгт..." гэдгийг 18.7 дугаар зүйлийн 1, 2, 3 гэж гурван янзаар тайлбарлан ойлгож болохоор байгаа юм.

3. Эрүүгийн хуулийн 1.10 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн зохицуулалтын учир холбогдол

Эрүүгийн хуулийн 1.10 дугаар зүйл буюу гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаатай холбоотой эрх зүйн зохицуулалтад хэд хэдэн нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан бөгөөд тус зүйлийн 2 дахь хэсэгт "...гэмт хэрэг үйлдсэн өдрөөс эхлэн анхан шатны шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болох хүртэл тоолно" гэж заасныг тус хуулийн 1.10 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг болон Зөрчлийн тухай хуультай уялдуулан "...Гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацааг гэмт хэрэг үйлдсэн өдрөөс эхлэн яллагдагчаар татах хүртэл тоолно..." гэж өөрчлөн найруулсан. Анхан шатны шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болох хүртэл гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолох нь хэд хэдэн сул тал агуулж байсан. Тухайлбал, гэмт хэрэг үйлдсэн хүн (тэдгээрийн өмгөөлөгч) эрүүгийн хариуцлага хүлээхгүй байхын тулд эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг удаашруулах, өмгөөлөгчид хүндэтгэн үзэх шалтгаан дурдаж шүүх хуралдааныг хойшлуулах, үндэслэлгүй хүсэлт, гомдол олонтаа гаргах, үндэслэлгүйгээр шүүхийн шийдвэрийг давж заалдах, хяналтын журмаар гомдол гаргах, хэргийг буцаах гэх мэтээр сунжруулж, гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг дуусгах сонирхолтой байдаг.

Үүнээс шалтгаалж шүүхээр шийдвэрлэгдэж буй ихэнх хэргийн хувьд хэрэг маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа удааширч, шүүхийн ачаалал нэмэгдэхэд хүрдэг байсан бол уг зохицуулалтад 2020 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдрийн Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулиар өөрчлөлт оруулсан нь хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг зориудаар удаашруулдаг явдлыг багасгах үндэслэл болсон гэж үзэж болох юм.

4. Зарим тодорхой төрлийн гэмт хэргийн хувьд хөөн хэлэлцэх хугацааг бусад хэргээс ялгамжтай байдлаар тооцох шаардлагатай.

2020 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдөр Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийг баталсан бөгөөд уг хууль нь Үндсэн хуульд нийцээгүй, хүний эрхийг ноцтой зөрчсөн зэрэг үндэслэлээр Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан үүсгэн шийдвэрлүүлээд байна. Энэ хууль нь гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх асуудлын хүрээнд Монгол Улсын түүхэнд урьд хожид байгаагүй асуудлыг хөндсөн буюу Эрүүгийн хуулийг буцаан хэрэглэх тэр дундаа эрх зүйн байдлыг дордуулсан хуулийг буцаан хэрэглэхгүй гэсэн зарчмын заалтыг үгүйсгэн хуульчлагдсан нь асуудал дагуулаад байсан юм. Хэдийгээр одоо уг хуулийг бүхэлд нь хүчингүй болгосон шийдвэрийг Үндсэн хуулийн цэц гаргаж, асуудал нэг талдаа гарч байгаа хэдий ч хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс цэцийн шийдвэр гарах хүртэл уг хуулийн дагуу сэргээн шалгаж байсан хэргүүдийг буцаан, шийдвэрийг өөрчлөх болж байгаа нь эрүүгийн эрх зүйн түүхэнд байгаагүй онцлог кейс болоод байгаа билээ.

Иймд зарим тодорхой төрлийн гэмт хэргийн хувьд ялангуяа авлига, албан тушаалтай холбоотой гэмт хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацааг бусад хэргээс ялгамжтайгаар тооцох зохицуулалт шаардлагатай байгаа нь дээрх хуулийн маргаан дагуулсан асуудлаас тодорхой харагдаж байна. Өөрөөр хэлбэл, нийгмийн хор аюулын хэмжээ, учруулж буй хохирол, хор уршиг ихтэй гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг уртасгах зайлшгүй шаардлагатай юм.

5. Гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаатай холбоотой зохицуулалтын нэр томьёог цэгцлэх шаардлагатай.

2015 онд хууль батлагдахдаа "...гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаа..." гэж томьёологдон

САНАЛ, ЗӨВЛӨМЖ

Судалгааны ажлын үр дүнд гарсан дүгнэлтэд тулгуурлан Эрүүгийн хуулийн 1.10 дугаар зүйлд заасан гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааны талаарх хуулийн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох талаар дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

- Хууль батлахдаа судалгаатай хандах, ялангуяа хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл боловсруулахдаа шинжлэх ухааны арга зүйд тулгуурласан судалгаа, тоо баримтад үндэслэх, эрсдэл үүсгэх хүчин зүйлсийг бүх талаар нь урьдчилан тооцоолж байх;
- 2015 онд өргөн баригдсан хуулийн төслийн хувьд гэмт хэргийн ялын доод хэмжээг тогтоолгүйгээр дээд хэмжээнээс хамааруулан гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолохоор хуульчилсан байсан нь эрх зүйн хэм хэмжээний хийдлийг арилгах нэг гарц байж болох юм;
- Эрүүгийн хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.1.1, 17.2.1, 17.12.1-д заасан гэмт хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацааг хэрхэн тооцохыг нэг мөр болгох;

хуульчлагдсан бол 2020 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдрийн хуулиар Эрүүгийн хуулийн 1.10 дугаар зүйлд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд "... гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацаа..." болгон томьёолжээ.

- Торгох ял оногдуулахаар заасан хэргүүдэд ялын хэмжээнээс хамааруулан хөөн хэлэлцэх хугацаа тоолдог байхаар хуульчлах нь зүйтэй. Өөрөөр хэлбэл, торгох ял оногдуулахаар заасан заалтуудад торгох ялын доод хэмжээг 10 мянга, дээд хэмжээг 400 мянга хүртэл байхаар хуульчилсан байх тул хөөн хэлэлцэх хугацааг торгох ялын хэмжээнээс хамааруулан ялгамжтай тоолохоор хуульчлах шаардлагатай. Тухайлбал, 10-100 мянга, 20-200 мянга, 120-400 мянган нэгжтэй тэнцэх гэх мэтээр ялгамжтай байдлаар гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолох талаар зохицуулах;
- Эрүүгийн хуульд заасан зарим төрлийн гэмт хэрэгт бусад гэмт хэргээс нийгмийн хор аюулын хэмжээ, учруулж буй хохирол, хор уршиг зэргээс шалтгаалан хөөн хэлэлцэх хугацааг ялгамжтай байдлаар хуульчлах нь зүйтэй. Тухайлбал, авлигын гэмт хэргийг илрүүлэхэд төвөгтэй байдлыг харгалзан үзэж хөөн хэлэлцэх хугацааг нэмэгдүүлэх;
- Нэр томьёог нэг мөр болгох (гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаа, гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацаа).

СУДАЛГААГ ХИЙЖ ГҮЙЦЭТГЭСЭН:
Г.Халиунаа, Б.Ариунжаргал

СУДАЛГААНЫ ТОЙМ БОЛОВСРУУЛСАН:
Г.Халиунаа

НЭЭЛТТЭЙ
НИЙГЭМ
ФОРУМ

Жамьян гүний гудамж-5/1,
Сүхбаатар дүүрэг, Улаанбаатар-14240
Утас: (976) 76113207

<http://www.forum.mn>
<http://www.twitter.com/ForumOS>

<http://facebook/OpenSocietyForum>
http://www.instagram.com/open_society_forum